

О‘ЗБЕК АН‘АНАВИЙ ҚО‘ШИҚЧИЛИГИДА ФАТТОҲХОН МАМАДАЛИЙЕВНИНГ ИЖОДИЙ МЕРОСИ

Jumayeva Moxiniso Sadullayevna

TerDPI “Musiqqa ta’limi va san’at” mutaxassisligi

2-kurs magistranti

Аннотация: Ushbu maqolada o‘zbek milliy musiqasining an‘anaviy ashulachilik va maqom san‘ati rivojiga ulkan hissa qo‘shgan atoqli xonanda, bastakor, jonkuyar ustoz murabbiy, O‘zbekiston halq hofizi, O‘zbekiston davlat konservatoriyasi professori F.Mamadaliyevning ijodiy merosi xususida gap boradi.

Аннотация: Данная статья посвящена творческому наследию народного певца-хафиза, бастакора, педагога, профессора государственной консерватории Узбекистана Ф.Мамадалиева, внесшего большой вклад в развитие узбекской национальной музыки, и, в частности, макомного искусства.

Annotation: This article is about F.Madaliyev, the professor of Uzbek State Conservatory, national singer of Uzbekistan, famous singer and composer, great teacher. He was active of uzbek national music, traditional makom art.

Kalit so‘zlar: qo‘shiq, mumtoz ashula, maqom, shashmaqom, an‘anaviy xonandalik, Ushshoq, Miskin, ijod.

Ключевые слова: песня, ашула, маком, шашмаком, традиционное вокальное исполнительство, Ушшок, Мискин, творчество.

Keywords: song, excellent song, makom, shashmakom, traditional performance, Ushshoq, Miskin, creation.

O‘zbek xalqi musiqqa san‘atining salmoqli qismini tashkil etuvchi maqom an‘analari tarixan uzun va murakkab taraqqiyot yo‘lini bosib o‘tgani ma‘lum¹. Bu toifadagi ijodkorlik xamda ijrochilik mezonlari dastavval saroy san‘atkorlari kasbiy faoliyatining maxsullarida o‘z ifodasini topgan bo‘lib, uning og‘zaki uslub sharoitidagi rivojlanish ko‘lami tobora kengroq tus olgan².

Ehtimol, O‘rta Osiyo, qolaversa Yaqin va O‘rta Sharq mintaqalarida joylashgan qadimgi madaniy o‘choqlarda birin-ketin vujudga kelgan maqom yo‘llarining mushtarak xamda farqli ijodiy, ijroviy va uslubiy jihatlari azaldan bo‘lgan³. Chunki asrlar osha ijodiy izlanishlarda qo‘lga kiritilgan muayyan badiiy yutuqlar ustozlardan shogirdlarga uzluksiz tartibida kasbiy va ma‘naviy mulk sifatida o‘tib kelmoqda.

¹ O.Ibrohiov. O‘zbek xalq musiqqa ijodi (metodik tavsiyalar I qism), Toshkent- 1994 y. 4-bet.

² O.Matyobov Maqomot. Musiqqa nashriyoti, Toshkent - 2004. 8-bet.

³ R.Yunusov. Milliy musiqqa ijrochiligi masalalari. Yangi asr avlodi, Toshkent – 2001. 16-bet.

O'zbek milliy musiqasi, an'anaviy maqom san'ati rivojiga ulkan hissa qo'shgan atoqli xonanda, xassos bastakor, jonkuyar ustoz murabbiy, O'zbekiston xalq hofizi, O'zbekiston davlat konservatoriyasi professori F.Mamadaliyevning ijodiy merosi nihoyatda salmoqlidir. Benazir ovoz sohibi va ulkan salohiyatga ega san'atkor o'z ijodiy faoliyatida hozirgi zamon an'anaviy musiqiy-ijrochilik va milliy bastakorlik jabhalarining mushtarakligini yorqin namoyish qildi. O'zbek milliy musiqasiga jonkuyarlik, ishtiyoq bilan ijodiy va professional darajada qo'shgan ulkan hissalarini ta'kidlash joizdir, albatta. Ham sozanda, ham xonanda bo'lib faoliyat yuritgan ustoz F.Mamadaliyev o'quvchi shogirdlar bilan ham ishlashda tengsiz ustoz edilar. Ko'p yillar davomida izlanuvchan mehnati tufayli iqtidorli hofiz yakka holda va hamnafaslikda qo'shiq, ashula, katta ashula, Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari, Buxoro maqom namunalari, shuningdek, o'tmishdosh va zamondosh bastakorlar ijodiga mansub asarlarning betakror ijroviy talqinlariga erisha oldi. Xorazm maqom yo'llarini Madraxim Sheroziy, Xojixon Boltayev, Rozmat Jumaniyozov kabi vohaning yetakchi xofizlarining ijrolari bilan tanishishga muyassar bo'ladi.

F.Mamadaliyev tabiatan o'tkir zehni, falsafiy dunyoqarashi keng, kuchli va yorqin ovozga ega, mumtoz musiqa san'atini turli jihatlarini ustozona tarzda idroklashga qodir inson edilar. Shu bois bo'lsa kerak har bir bajarilgan ijodiy ishlarga amaliy yondashdi. Xoh u ashula ijrosida bo'lsin, xoh katta ashula, xoh cholg'u talqini yoki ansanbl bo'lib ijro etish bo'lsin o'zining barcha imkoniyatlarini ishga soldi va uni namunali jihatlarini ko'rsata oldi.

F.Mamadaliyev tanho o'ziga xos ijro va ijod uslubini kashf etishga xususan hofizlik va bastakorlik yo'nalishida katta maktab yaratishga muvaffaq bo'lgan usta san'atkordir. U bastalagan ko'plab asarlar orasida "Intizor" (Ulfatiy so'zi), "Oqibat", "Sog'indim", "Falak", "Mehmon", "Judo keldi" va "Yuzi xajrida" (Nodira so'zlari), "Ahd qildim" (Muqimiy so'zi), "Jononim mening" (Hayratiy so'zi), "Orzu" va "Dehqonlarim" (B.Sadullo g'azali), "So'rmasa", "Kalomingdan" va "Dilkusho" (X.Azimov so'zi), "O'lmag'ay" (Navoiy g'azali), "Ko'ngil" va "Sir ishqim" (X.Yaxyoyev so'zi), "Ra'no gullari" va "Sog'inurman" (O.Xoldor so'zi) kabi ashulalar xonanda-xofizlarning sevimli asarlariga aylangan. Ijrochilik amaliyotida esa, munosib o'rinni topgan desak adashmagan bo'lamiz.

F.Mamadaliyev o'zining ijodida mumtoz musiqa ijodiyoti rivojiga ham kamtarona hissasini qo'shganligini e'tirof etish lozim. U "Miskin", "Munojot", "Ushshoq" kabi musiqiy namunalarni turkumlash borasida aniq natijalarga erishdi. "Umrzoq Polvon Ushshog'i" va "Zikru Ushshoq" (Qadimiy Ushshoq) kabi musiqaviy namunalarni, ustozlari talqiniga xos holda qayta ishlab tiklashga muyassar bo'ldi⁴. Bastakorlikda esa "Savt Fattohhon" turkumini bastalashga erishdi. F.Mamadaliyevning konsert ijrochilik

---

⁴ D.Murodova Shashmaqom an'analari va zamonaviylik. Musiqa nashriyoti, Toshkent- 2005. 31-bet.

faoliyati juda salobatli. Shulardan bir misol, 1998 yili Pxeniyan (KXDR)da o'tkazilgan Osiyo musiqa minbarida F.Mamadaliyev o'zining "Dardu dilim" ashulasini maromiga yetkazib ijro etadi va bu jahon radio korparatsiyalari tomonidan targ'ib etish uchun tanlab olinadi. Buning siri ashulaning nihoyatta mohirona, tovush pardalarini aniq va ravon ijro etilganligida desak adashmagan bo'lamiz. Musiqani til, millat, din, irq tanlamasligini ushbu mohirona kuylangan asardan ham bilishimiz mumkin⁵.

F.Mamadaliyevning xizmatlari hukumat tomonidan munosib taqdirlangan. "O'zbekistonda ximat ko'rsatgan artist" (1981), "O'zbekiston xalq xofizi" (1992) faxriy unvonlari, "Mehnat shuxrati" va "El-yurt hurmati" ordenlari bilan mukofotlandilar.

F.Mamadaliyev qiziqishlari keng, irodasi kuchli, xotirasi mustahkam, bilimlari teran, ilg'or taffakkurga ega inson edi. U milliy musiqamizning bilimdon ijrochilaridan bo'la turib, o'zbek xalq xamda klassik she'riyatining ham zukko mushtariylari qatorida murakkab aruz vaznlari qonuniyatlaridan yaxshi xabardor edilar. Boz ustiga, hofiz tomonidan bitilgan yuzdan ortiq adabiy-she'riy namunalar bor bo'lib, bular esa o'z navbatida san'atkorning musiqiy ijodi va ijrochiligining tobora kamol topishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmay qolmagan.

Andijon viloyatining Xo'jaobod, Izboskan kabi tuman madaniyat uylarida, Andijon davlat pedagogika institutida havaskorlardan iborat "Maqomchilar ansambli" jamoalarini tashkil qildi. U yerda olib borgan faoliyati davomida ularga ustozlik va maslahatchi-ko'makdoshlik qilib turdi. Andijon shahar madaniyat uyi qoshida tuzgan "Maqomchilar ansambli" bilan birgalikda muntazam tarzda xalq xizmatida bo'ldi. Respublika va Xalqaro anjumanlarda, konsert gastrollarda va ko'rik tanlovlarda faol qatnashdi. 1985 yildan boshlab umrining ohirgi damlarigacha O'zbekiston davlat konservatoriyasining "An'anaviy ijrochilik" kafedrasida samarali faoliyat olib bordi. Mazkur kafedrada dastlab dotsent, 1993 yildan professor lavozimida yoshlarga saboq berdi. Uning sinfida Maryam Sattorova (O'zbekiston xalq artisti), Soyib Niyozov (O'zbekistonda xalq hofizi), Abror Parpiyev (Nihol mukofoti sovrindori) kabi ko'plab iqtidorli san'atkorlar ta'lim va tarbiya olib, yosh mutaxassis sifatida yetishib chiqdi va ular ham hozir elimiz sevgan san'atkorlar safidan joy oldi⁶.

O'ylaymizki, Fattohxon Mamadaliyev haqidagi mazkur ma'lumotlar o'zining mazmundorligi jihatidan mutaxassislarni ham, milliy musiqamiz ihlosmandlarini ham befarq qoldirmaydi. Katta hayotiy va ijodiy yo'lni bosib o'tgan ko'plab milliy musiqamiz darg'alarini zabardast ustozlarni ko'rgan, ular bilan muntazam yaqin muloqotda bo'lgan, o'gitlarini puxta o'zlashtirgan Fattohxon hofiz o'zining yuqori ilmiy malakasini xam namoyish qildi. Zero u ilmiy jihatda chuqur idrok etilgan, amaliy asoslarga ega bir nechta o'ta dolzarb mavzu va masalalarni baxoli qudrat yoritishga muvaffaq bo'ldi.

⁵ S.Begmatov Xofizlik san'ati. Musiqa nashriyoti, Toshkent- 2007. 18-bet.

⁶ <https://arboblar.uz/ru/people/mamadaliyev-fattokhon>

Xulosa sifatida shuni alohida ta'kidlash joizki, o'zbek milliy musiqasining an'anaviy maqom san'ati rivojiga ulkan hissa qo'shgan atoqli xonanda, xassos bastakor, jonkuyar ustoz, murabbiy, O'zbekiston halq hofizi, O'zbekiston davlat konservatoriyasi professori F.Mamadaliyevning ijodiy merosini o'rganish va undan o'sib kelayotgan yosh avlod tarbiyasida foydalanish, F.Mamadaliyevning bosib o'tgan ijod yo'lini namuna sifatida ko'rsatish foydadan holi bo'lmaydi. O'ylaymizki, bunday atoqli ulug' insonlar bosib o'tishgan ijod yo'li biz yoshlarni musiqiy olam dunyosida ijod qilishimizda yo'lchi yulduz vazifasini o'taydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. IK Rustamova, RA Abdullayev, MF Xolmirzayeva "Study of depression and anxiety prevalence in patients undergoing acute myocardial infarction" Вестник Казахского национального медицинского университета
2. Kholmirzayeva is the daughter of Feruza Mamaraim, Nuraliyev Elbek Arzikulovich "METHODOLOGY OF DEVELOPMENT OF EXECUTIVE SKILLS IN THE NAY INSTRUMENT" Scientific Impulse.
3. Kholmirzayeva Feruza Mamaraim qizi, Khojageldiyev Erkin Amanovich, Chorshanbiyev Jasur Nasriddin oglu, "TRADITIONAL SINGING AND TRADITIONAL MUSIC SKILLS", Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences
4. Kholmirzayeva is the daughter of Feruza Mamaraim, Khojageldiyev Erkin Amanbayevich, "PHYSICAL AND MENTAL PRINCIPLES OF PREPARING TRADITIONAL SINGERS FOR LARGE ASHULLA PERFORMANCE PROCESSES" Scientific Impulse.